

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Preceptoriu[m] Nico. [de] Lira ordinis seraphici Francisci/
siue Expositio tripharia breuis vtil[is] in decalogu[m] legis
diuine**

Henricus <de Frimaria>

Nicolaus <de Lyra>

Colonie, 19.05.1495

Decjmum Preceptum

urn:nbn:de:hbz:466:1-31207

PRECEPTUM

retines. Unde transgressores huius precepti singulariter puniuntur plaga muscarum. quia musce morientes perdit suauitatem unguenti. Et sollicitudo possidendi temporalia non solum impedit deuotionem spirituali. sed etiam in corde hominis suffocat dei uerbum. Quis enim oratio et orationis deuotio et etiam contemplationis consolatio funditus moritur. ubi habendi cupiditas dominatur. Cupiditatem igitur desere. si in deo uis delectari. Ex predictis patet de transgressione huius precepti et quomodo sit confitendum.

AD **PRIMUM** preceptum. Non concupisces uxorem proximi tui. ubi prohibetur omnis concupiscentia carnis: sicut in nono precepto prohibetur omnis concupiscentia oculorum. Ideo autem dantur duo precepta ad prohibendum hanc duplicem concupiscentiam eo quod ad eas natura corrupta maxime inclinatur. Nam ad concupiscentiam carnis inclinatur propter sui conseruationem in esse speciei. Ad concupiscentiam uero oculorum inclinatur propter sui conseruationem in esse indiuidui. Prohibetur etiam nihilominus duplex concupiscentia propter tria dona que faciunt in anima. Primum est. quia animam inficit et maculat. Cuius ratio est quia concupiscentia carnis est sicut aqua fluens. concupiscentia oculorum est sicut terra sitiens propter ariditatem terrene affectionis. Unde sicut de terra et aqua fit lutum materiale. ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale quo anima sordidatur et per consequens fetida et displicibilis redditur in dei conspectu ad modum lutii uilissimi. Secundum est. quia ad modum ignis inextinguibilis animam inflammat. de quo

DELEZDVA

scribit Joh. 31. Ignis vsq; ad psumptōez deuorans. z non solum aīam inflammat. s; et; inflammando incinerat. z tunc supuenit tertia soroz eozū s; supbia vite. q̄ ad modum venti aīam insufflat/ z redactam in cinerem ad modum puluer; vsq; q̄/ q; dispergit z ido scribit. Prover. 2. Et erit tanq̄ puluis. zc. ¶ Tertū ē q̄vtraq; ad modū sit; isa tiabil' aīaz sp̄ cruciat. Un̄ iste due p̄cupiscētie sūt due filie sanguisuge clamantes/affer affer. vt scribit Prover. 30. Nā p̄cupiscētia oclorū dicit Affer diuitias. Et p̄cupiscētia carnis dicit. Affer deliti as z vtriusq; isti. insatiabil' ē appetit'. Hō eī mūdān' diuitiaz z delitiāz sitibūd'. est q̄si saccus p̄tus. z ido non ē mirum si non possit impleri nec etiam satiari. Hoc autem p̄ceptū habet triplū cem expositōem. ¶ Prima. Non cōcupisces vxorem p̄ximi tui id est non habeas voluntatem violandi thorum p̄ximi tui. Ubi diligent' p̄siderandū q̄ si deus solā voluntatē huius peccati. phibz q̄nto ergo rigore iustitię voluntatem facto implentes puniet. Et illos potissime q̄ pulchras castas z probas vxores habentes aīas suas diuina imagine insignitas sordidis concupiscentis. aliorum sunt maculatores feminarū. Qd̄ tamen phibet christus Math. 5. Qui viderit inquit mulierem ad concupiscendū eā id est q̄ concupiscentia transeat in affectum cordis/ z in p̄sensum rationis z etiā si facultas assit facere disponat. iam mechatur est in corde suo. quia scdm iura. volūtas pro facto reputatur. S; contra est quod scribit di. 66. Nō

PRECEPTUM

satis est velle. & etiam benefacere oportet. nec satis est
benefacere nisi procedat de fonte bono / id est ex bo-
navoluntate. Sicut dicitur in L. de sacra. di. 5. Cogita-
tionis et voluntatis nemo penam patiatur. Ad tollendum
ergo dictorum canonum contrarietatem distinguendum
est. Quia aut voluntas habet facultatem operandi
et sic voluntas non reputatur pro facto. In quo ca-
su loquuntur canones in contrarium obiecti. Aut non
habet. et sic iterum distinguendum est. Aut enim volun-
tas est mala. et sic semper pro facto reputatur. et sic semper
est peccatum mortale in voluntate mala sicut et in
ope malo / quod quis non sit tamen peccatum in voluntate so-
la sicut in voluntate cum operatione simul. et illud est ve-
rum quantum ad iudicium dei qui intuetur cor. Sed quantum
ad iudicium civile si voluntas mala suis terminis sic
precepta non puniuntur. ut dicitur in ultimo decretum. Sed si
voluntas progreditur ad actum vel etiam ad conatum. sicut
in criminibus maximis puniuntur solus conatus / licet
machinatio non habeat effectum. Unde lex non minus
illum puniunt. qui causa occidendi homines inuentus fuerit
cum telo. quam eum qui occidit. de penitentia. distin-
ctione prima. ca. decimo. Et est ad l. Corneliam
De sicariis. Si quis cum telo. et cetera. In mino-
ribus tamen criminibus non puniuntur solus con-
atus / quia non sum fur. licet sim conatus aliquid
furari. ff. de furtis. Quod furti. Aut voluntas est
bona. et tunc aut illa que voluit cadunt sub prece-
pto / aut sub consilio. Si primo modo. sic volun-
tas non reputatur pro facto. ut patet in ieiuniis et
elemosinis ab ecclesia institutis. et hoc potissime

DE LIBERTATE

Quando voluntas habet facultatem progrediendē
in opus. Si autem cadit sub consilio. sic distingue
quod aut illa non respiciunt premium aureole. et sic volun-
tas reputatur pro facto. ut patet de sancto Bartolomeo
de qua sancta ecclesia canit. O sanctissima anima
quam et si gladius persecutoris non abstulit. tamen pal-
mam martiris non amisit. Aut respiciunt premium
aureole: et sic non reputatur pro facto. quod non suffi-
cit pro premio aureole sola voluntas continentis nisi
actus continentis opere teneatur.

DE LIBERTATE *Expositio.* Non concupisces ux-
orem proximi tui. id est non formas imagines de uxore proxi-
mi tui cogitando sed quod pulchra est / quod gratiosa / quod
amabilis. Contra hoc preceptum propter dolorem multi
faciunt tam viri quam mulieres. qui licet nolint concupiscere
nec concupisci ab alijs. tamen volunt agere de se fel-
licitatem reliquijs noceant et turpium cogitationum
quod tamen nimis est periculosus / quod facile ex hoc
peccatum mortale incurrit. Quod probat Jacobus
in sua canonica. ca. i. cum dicit. Concupiscentia autem
quod est animi interior delectatio cum conceperit sub
audi sensum rationis / parit peccatum sed morta-
le / vel et peccatum veniale. Peccatum autem cum consum-
matum fuerit per deliberatum sed sensum rationis
in ipsam delectationem interiori et in opus extrin-
secum generat mortem / id est peccatum mortale perfectum
Et ut evidenter pateat qualiter interior cogitatio et
cogitationis delectatio sint peccatum mortale / et quali-
ter non: sciendum secundum Gregorium quod humana ten-
tatio perficitur ex tribus. scilicet suggestionem / de ele-

PRECEPTA

etatione/z consensu. Si em suggestio inducit passionem que est subitus motus animi cogitantis seu delectat in re cogitata. sic e pctm veniale. Si aut suggestio iducat passionem q e qdam animi formatio vel deliberatio. tunc a no sentit delectatio i tali cogitatione. z sic no e pctm vel solu e veniale. Aut sentit delectatio i cogitando. z h ptingit dupliciter. Quia tunc a deliberatio rationis no p sentit delectationem. z sic est veniale. Aut consentit. z sic est pctm mortale siue consentiat in delectationem interioris actus siue consentiat in ipm opus. Cuius ratio est. qz non solus consensus verus puta cu qs consentit in opus e mortale. sed et interpretatiuus vt cum quis consentit in solam delectationem interiorem z non i opus z hoc habet veritatem si delectatio cadat super obiectum includens in se deformitatem ad rectam rationem. Si aut qs non delectat i cogitatione turpi puta se cui placeat cogitare de specie pulchre mulieris absqz alia deformitate concurrente. sic consensus i talem delectationem non erit peccatum mortale sed potius veniale.

QUARTA expositio. Non concupisces id est non concupisca delideres ab vxore proximi tui vt ibi concupisces teneat passiuem z relatiue. Et sic pmo ostendendum est q istud preceptum transgrediuntur tria genera hoim. qd erit pimum. **S**ecundo declarabit que sunt illa que potissime hoimem a delectatione carnal concupiscentie retrahere debeant. **T**ertio ostendet q sunt illa que specialiter hominem in mentis puritate conseruant. **P**ropt

DELECTABILIA

Primum sciendum q̄ p̄mi qui hoc preceptum tran-
sgrediunt̄ sunt persone religioſe licet ſint ſicte. que
poſt q̄ deo ſeyoto p̄tinētie aſtrinxerūt. adhuc de-
lectant̄ in ſpurcijs carnaliū delectationum. z iſte
ſunt ſimiles filijs iſrael q̄ egredientes ab egypto
manna celeſte faſtidiebant/ z cibaria vilia egypti
appetebant. Sic z iſti mūdo renunciantes tan q̄
ab egypto recedentes/ z per totum p̄tinētie pau-
pertat̄ voluntarie z vere obedientie terre p̄miſſio-
nis appropinquātes. adhuc in deſerto poſiti ſūt/
hoc ē in ſtatu religioſo cōſtituti. i quo oīa delecta-
bilia carnis z mūdi p̄ voluntariūz contemptum in
iſtis debent eſſe deſerta. cibaria vilia egypti appe-
tunt z cibum celicū/ id eſt ſuauiſſimam intīme deuo-
tōis faſtidit̄. q̄ ſuis in ſe retineat om̄e delectamē-
tū z oīs ſaporis ſuauiſſimam. vt ſcribit̄ Sapientie. 16.
Secūdi ſunt virgines z femine ſeculares que ſta-
tim cū viros aſpiciūt. prauis cogitatōibus agitā-
tur. A quo dehortat̄ p̄pheta cūz dicit. Bt̄is q̄ re-
nēbit̄/ id eſt reſtringet motū z impetūz illicitē co-
gitatōnis z ſensualitatis/ z allidet paruulos ſuos/
id eſt p̄mos motus carnaliū delectationum/ ad
petrā/ id eſt chriſtū ſe xp̄i exemplis p̄formādo que
nūq̄ p̄tulit aliquē motum illicitum ſensualitatis
Tertij ſunt qui licet nolint concupiſcere. volūt
tū cōcupiſci. qz multe ſunt tam mulieres q̄ virgi-
nes que ad hoc ſe lauānt z ornant vt amabiliōres
ſiant. que non ſolum in choreis z plateis ſed etiā i
ecclia corda viroz vulnerant dum eis nunc colore
albo/ nunc rubeo/ nunc familiari colloquio/ nunc

PRECEPTA

manuum iniectione/nuncyultus compositione/nunc
oculorum lasciuia intuitione illaqueant/z occasionez
ruine prestant. Sciendum tamen qd talis ornat^{us} de/
cens z solitus bonis mulieribus non debet interdici
dummodo fiat decenti modo z recta intentione. qz
quolibz mulier legitima bene potest se sollicitate or
nare ad complacentiam viri sui. non alicui^{us} alterius
z hac intentione ne per eius contemptum in adulteri/
um labatur. Cui^{us} ratio est. quia sicut quilibz chris/
tianus toto nisu conare debz/ vt i omnibus suis
actibus caperet diuinam complacentiam. ita mulier
legitima in oibus suis moribus conari debet ad
complacentiam viri sui/ vt ex hoc amor mutuus vi/
goretur/z fides thori integra conseruetur. Ex quo
patet qd talis ornat^{us} multo periculosius frequen/
tat a virginibus z viduis. qm in mulieribus nuptis.
Cuius causam assignat Augustinus. ex eo qd mu/
lier nupta conatur placere vni soli. cui etiam de iu/
re complacere tenetur. i. **Chor.** 7. Mulier que nu/
pta est cogitat qd sunt mundi quomodo placeat vi/
ro. virgo aut in nupta nititur omnibus complacere
et ideo plurimorum virorum animos potest suo cultu
z complacentia lauciare. a qd tamen retrahit **Aplos**
dicens. 2. ad **Chorinthios**. 6. Nemini dantes vl/
lam offensionem. **¶** Propter scdm est sciendum qd
homo merito debet retrahi a delectatione carnali
propter multa damna superius expressa in sexto
precepto Sed preter hec possunt hic adduci alia
tria dāna cuilibet homini merito perhorrenda.
¶ Primum est: quia delectatio carnalis priuat ho/
m

DELECTATIO

minem ab oim bonoz consortio z participatione.
Secundū ē qz puat hoiez cibo diuioz angelica re
fectōe. **T**ertiu ē. qz excludit hoiem a beatifica
fruitōe. q̄ fm Augustinū tate ē suauitat̄/pulchri
tudis/z delectatōis/ vt si i ea solū p momētū mora
ri liceret merito p illo mille anni p̄sent̄ vite pleni
delicijs contenerent. Ex q̄ patet q̄ntum dispen
diū sibi p̄s faciant/ q̄ se pro fedaz momētanea de
lectatione eterna dei cōtemplatōe puant. Et ista
trīa dāna pulchre sūt figurata in nabuchodono
soz/ q̄ propter sua peccata a cōsōrtō hoim eiectus
fuit In quo innuit̄ priuatio participatōis omnīū
honorum que sūt in ecclesia militante Item senū
vt bos comedit/ ecce priuatio cibi angelici z diuī
ni/ z refectio bestialis z pecoris. Item exclusus fu
it a regno septez annis/ in quo innuitur perpetua
priuatio diuine visionis et consortij beatorum.
Propter tertium est sciendū q̄ tria sunt q̄ poti
ssime puritatem mentis conseruant **P**rimū est
fortis sensuū exteriorum z interiorum restrictō. qz
īpi sensus exteriores sūt quasi quidam custodes z
ianitores interior̄ puritat̄ ment̄. z īdo sicut pro
ditoz ille diceretur qui portas castri hostib⁹ trade
ret z aperiret. vt hostes ingredients ipm castruz
caperent z libere possiderent. ita sensuum nostro
rū euagatio est quasi quedam spiritualis proditō
quia per hoc liber aditus fantasmatis aperit̄
per que castrum dei capitur/ hoc est puritas men
tis corrumpitur. Et ideo pro dicta mēt̄ purita
te conseruanda: nostri sensus sūt a noxijs euaga

PRECEPTA

tionibus viriliter reprehendi. In cuius figura Josue. 10. Precepit Josue populo israelitico ut pedes suos poneret super collum et ceruices quosque regum quos ceperant. Innuens per hoc quod quosque sensus in multis per dolor regale dominium obtinere sunt per rationis iudicium et per voluntatem imperium tamquam duobus pedibus interioribus concalcantur viriliter refrigerant. **S**ecundum est feruens et deuota oratio quam sua virtute mentem sublimat et sublimatam subtiliat et depurat et suo feruore omnes mentis fluctuationes desiccant propter quod talis mens deuota recte mons mirre dicitur quem sponsus libenter visitat et in quo sponsa sua quodam familiari colloquio interioris suauitatem inebriat. iuxta illud canticorum. 4. In hoc ad montem mirre et ibi loquar sponse mee. **T**ertium est passionis christi intima meditatio. In omni enim tractationis impulsu mens deuota admodum colubae dicitur ad christum conuolare et in foraminibus petre id est christi vulneribus nidificare profundissime scilicet meditando amaritudinem sue passionis. et debet residere super riuulos aquarum sue passionis amaritudinem deplorando et interioris mentis puritatem deuotissime contemplantando. In quibus riuis prouideat umbram accipitris hoc est caueat preambula per se cogitationis et statim cum incepit talibus titillari fugiat in petre foramina id est in christi vulnera subtrahendo se per uerse cogitationis per deuotam orationem per passionis dulcedinem feruidam meditationem et per proprii corporis rigidam castigationem. Sic enim aqua carnalis delectationis mutabitur in vinum diuine consolationis et interioris deuotionis. Hoc est vinum quod letificat

eat deū & hoīes. vt scribit̃ Iudicā. 9. Quod vlti-
 num nobis merit̃ gloriose & virginis Marie presta-
 re dignet̃ ei⁹ filius benedict⁹ Qui cū patre & spū
 sancto ē vn⁹ de⁹ bñdict⁹ in secula seculorū. Amē.

Nota q̃ homo decimas omnīū q̃ habet li-
 beuter dare debet. Et hoc p̃ter tria. **P**rimū
 est. q̃ istud a dño statuitur & p̃cipitur. Vñ Exo/
 di. 22. dixit dñs moysi. Decimas & p̃mitias non
 tardabis mihi offerre. Et Leuitici. 27. Omnes
 decime terre siue de frugib⁹ siue de fructib⁹ arborū.
 dñi sunt & illi sanctificātur. **S**cōm est vt
 homo deo placeat & vt omnes penurie vini & fru-
 menti & ceterorū remoueātur Vñde Malachie. 3.
 scribit̃. Et vos p̃fundit̃ totam gentē in decimis
 et p̃mitijs quas nō bene reddit̃ mihi & in penu-
 ria vos estis maledicti. Quia p̃ subtractōem de-
 cimaz immittit dñs penuriā frumenti & vini ī ter-
 ram. Et seq̃tur ibidem. Inferte oēm decimaz in
 horreū meū. vt sit cibus in domo mea. **T**ertū
 est. ne homo ad decimā partem angelorū que cecidit
 in infernū deducatur. Vñde Aug⁹. Redde
 decimas. alioq̃n deducet̃ ad decimā partem sc̃z
 angelorū que cecidit in infernū. Decima est quasi
 census quem debem⁹ p̃ hereditate eterna. Qui
 nō reddit censuz. p̃dit agrū. id est paradysum.